

Kolmijakoinen todellisuus ja journalismi

THUREN, Torsten. Vinklad verklighet. Journalistiken, sanningen och fantasin. Esselte Studium, Stockholm, 1986. 188 s.

Tämän lehden numerossa 2/87 Kauko Pietilä esitti mikä hänestä on journalistin ensimmäinen velvollisuus: "ajaa primaarisen yhteisön hiljaisen, sellaisenaan äänettömän kumppanin, yleisön asiaa" (s. 22). Ruotsalainen journalismin opettaja Torsten Thurén on samalla kannalla, hän vieläpä aloittaa siitä mihin Pietilä artikkelissaan päätyy.

Toki Thurén muotoilee asian jonkin verran toisin. Kirjansa ensimmäisessä kappaleessa (s. 1) hän korostaa tiedotusvälineiden merkitystä "demokraattisessa prosessissa". Ilman joukkotiedotusta, tarkemmin sanoen sen osa-alueita journalismia, ei ole mahdollista toimia esim. rauhan, paremman ympäristön ja alempien verojen puolesta tai väkivaltaa ja sortoa vastaan. Tuo lause ei ollut suoraa sitaattia, mutta vastaa mielestäni uskollisesti kirjoittajan perustavanlaatuisia ajattelutapaa.

Puheena oleva opus on eräänlainen journalistin oppikirja. "Eräänlainen" siksi että se ei sisällä valmiita klassisen ylösalaisin käännetyn pyramidin tyypisiä malleja. Sen sijaan se avaa näkökulmia ja problematisoi.

Kirja koostuu yhdestätoista luvusta, joista osa ilmeisesti toimisi myös itsenäisinä esseinä. Muutama esimerkki lienee tarpeen. **Gäst hos verkligheten - reportage i främmande miljö** käsittelee eräitä journalismin, nimenomaan kirjanmuotoisen journalismin nykyisen ja tulevan klassikon menetelmiä ja tekstejä; mukana ovat Jack London, George Orwell, Göran Palm sekä minulle entuudestaan tuntematon "naisen journalismin" edustaja Beatrix Campbell. **Att tolka verkligheten** on yritys tunkeutua eräisiin journalismin teoreettisiin kysymyksiin, joilla samalla on suuri käytännöllinen merkitys. Sama pätee lukuun **Fakta och fiktion i journalistiken**.

Journalismilla on Thurénin mukaan useita eri tehtäviä, mutta yksi niistä

on ylitse muiden ja siihen hän toistuvasti palaa: todellisuudesta informoiminen. Jo mainitun äänettömän kumppanin asian ajaminen edellyttää, että toimittaja ensin onnistuu tuossa mitä vaativimmassa informoimisen tehtävässä siinä suhteellisessa mielessä missä se on mahdollista.

Mikä sitten on se todellisuus josta journalistin ja journalismin on äänetöntä kumppania informoitava? Thurén jakaa sen kolmii: 1) ulkoiseen, 2) syvempään ja 3) sisäiseen todellisuuteen. Käytännössä niiden väliset rajat ovat liukuvia.

Thurén on onnistunut saamaan kirjaansa tietyn jännitteen, joka syntyy siitä että hän yleisin pohdiskeluin ja samalla esimerkein taitavasti osoittaa luotettavan, pätevän informoimisen tavattoman vaikeuden. Joissakin tapauksissa mitään ratkaisua ei tässä ja nyt ole; esimerkkinä mutkikkaat miljöongelmat joissa adekvaatti asiantuntemus on adekvaattia asiantuntemusta vastassa. Yritettävä kuitenkin on, on tyydyttävä siihen että lopputulos voi olla vain suhteellinen. Implisiitisti mutta kiistatta kirjoittaja varoittaa täydestä kyynisyydestä.

Eräät klassikkoesimerkit toimivat hyvin. Ajatellaanpa Londonia, joka Lontoon East Endin kurjuutta kuvatessaan mustamaalaili, ts. etsiytyi pahimpiin paikkoihin ja niissä kuohuttavimpien epäkohtien ja yksittäistapausten äärelle. Tai Orwellia jonka rajoitukseksi myöhemmin samoille jäljille läheneen Campbellin mukaan osoittautuu miehisyyttä: hänen näkökulmansa 1930-luvun pohjoisenglantilaisen kaivosseudun synkeyteen oli korostetun miehinen. Thurénin tulkinnan mukaan - jota otan vapauden selventää - mies ja nainen löytävät eri asioita samasta yhdestä jakamattomasta todellisuudesta.

Kirjassa esiintyy toinenkin Orwell: se joka Espanjan sisällissodasta kirjoittaessaan oli miltei yhtä kriittinen 'omiaan' eli tasavaltalaisia kuin falangisteja kohtaan.

Todenmukaisuus on Thurénille tärkeä arvo. Fiktio on erinomainen todellisuuden kuvaaminen keino, mutta hänestä se kuuluu kaunokirjallisuuteen eikä journalismiin, ja näiden kahden kategorian välillä on ero, liukuva mutta yhtä kaikki ero.

Kuitenkaan todenmukaisuus ei ole

ainoa arvo. Tekikö Orwell oikein paljastaessaan tasavaltalaisten raadollisuuden tavalla, joka ei ehkä innostanut ihmisiä Euroopan eri maissa tukemaan Francon vastustajia? Tekivätkö 1930-luvun kommunistit oikein syyttämällä journalismissaan riittämättömän näytön varassanatsseja Berliinin valtiopäivätalon polttamisesta? Oikeuttiko tähän se että näin muutama varmasti syytön vältti tuomion? Kirjoittaja jättää tämäntyyppiset kysymykset avoimiksi.

Thurénin kirja voisi olla parempi kuin se on, jos hän olisi paneutunut mm. käsitteellisiin ongelmiin huolellisemmin. Kummallista on kirjoittaa esim., että ympäristöongelmia käsittelevän journalistin tulee ottaa huomioon myös "tieteen ulkopuolisia" tekijöitä, kuten päätös- ja mielipiteenmuodostusprosessiin sekaantuvia taloudellisia intressejä. Toki noidenkin tekijöiden osuus on tieteellistettävissä. Vielä suurempi sotku Thurénilla ehkä syntyy informoimisen asettamisesta epäkohtiin keskittyvän journalismin vastakohtaksi, sillä eihän ole mahdollista tuoda julkisuuteen epäkohtia informaation 'ohi'. Thurén kirjoittaa totuudesta mutta ei edes viittaa tietopin totuusteorioihin, esittää kiintoisia edellä mainitun tyyppisiä kysymyksiä todenmukaisuudesta tinkimisen oikeutuksesta joissakin tapauksissa mutta ei kytke ongelmaa suuntaukseen nimeltä pragmatismi jne.

Vinklad verklighet -kirjan heikkous on samalla sen voima: kirja keskittyy journalismiin, pelkkään journalismiin, ei mihinkään muuhun kuin journalismiin.

Pertti Hemánus

Journalismin pirunpolska

HARRISON, Paul & PALMER, Robin. News Out of Africa. Biafra to Band Aid. Patrick Forsyth in Biafra. Jonathan Dimpleby in Ethiopia and the Film that triggered Band Aid. Lontoo, Hilary Shipman, 1986.

Journalistielokuvien toimittaja on aina mies, mieleltään kulmikas ja hiukkasen

rappiolla. Ryppyisen berberin hän on unohtanut amerikkalaisen tilannekomedian autoreisiin. Hän pukeutuu khakipuseroon. Se on käytännöllisintä, sotantereilla kun liikutaan. Toimittajamme ongelmana on järjestään aina sota. Hän tutkii koko ahavoituneen olemuksensa voimalla sodan ja tiedonvälityksen moraalia, näkee virallisten liturgioiden onttoudet, joutuu epäilemään omia asenteitaankin - pikkuisen, pikkuisen vain - rakastaa hahmotonta naistaan poissaolevan tuntuisesti. Hän toimittaa juttunsa sodan ja monsuunisateiden piirittämästä kaupungista heppoudella, jota Sakari Määttäsenkin olisi pakko ihaila.

Ihmekös siis, että kelpo toimittajamme päättyy suittuna jeesustelevaan New Yorkin Publishers' Clubiin vähempiosaisille kollegoilleen ja suurileiviskäisille kustantajilleen. Smokissa, mutta silmissä kaiho, joka syntyy vain ammattinsa oikeutusta pohtivan toimittajan sielunpeleihin.

Varsinkin meille käytännön kautta tutkimukseen tullee on häpeäksi, että tiedotustutkimuksen kuva journalismista ammattina ja journalistista ammattilaisena on hädin tuskin syvällisempi kuin toimittajaleffojen kiiltokuva. Toki me hallitsemme yhteiskuntatieteen liturgiat, mutta näkemysemme itse asiasta on yksipuinen. Me mittaamme kaiken - tai emme mitään. Me näemme toimittajan tekstitehtaan voimattomana liukuhihnatyöläisenä tai kansan aidon spontaniiteetin äänitorvena. Emme tavoita millään sitä sattumuksen ja tavoitteellisuuden, näkemisen ja kokemisen pirunpolskaa, jonka jokainen toimituksissa viipynyt tietää todeksi mutta ei pysty käsitteellisesti vangitsemaan. Ne jotka eivät käytäntöä tunne, eivät ehkä edes tiedä mitä heidän tutkimuksestaan puuttuu ja olkoot siksi armahdetut. Meitä ei pelasta mikään. Ja juuri siksi kai kiellämme arvon koko asialta: sanomme ettei tämä ole olennaista.

Emme näe tippaakaan pitemmälle kuin ne, joiden sokeus on ymmärrettävää. Juuri siksi on sietämätöntä, että käytännön keskeltä - kenties sentään sivuraiteelta, mutta käytännöstä kummin - tulee näitä khakipukuisia raadollisia, jotka saavat kuin saavatkin luonnostelluksi paperille sen pirunpolskan perusasteet, ihan ilman diskursseja ja mitta-